

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА,
методичні вказівки та контрольне завдання
з дисципліни «Бюджетний менеджмент» для
студентів спеціальності 073 – менеджмент
(спеціалізації «Менеджмент організацій та
адміністрування»)**

Друкується за Планом видань навчальної та методичної літератури,
затвердженим Вченою радою НМетАУ
Протокол № 1 від 01.02.2016

УДК

Робоча програма, методичні вказівки та контрольне завдання з дисципліни «Бюджетний менеджмент» для студентів спеціальності 073 – менеджмент (спеціалізації «Менеджмент організацій та адміністрування») / Укл.: І.Г. Сокиринська, Н.П. Козенкова. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2016. – с.

Наведено програму дисципліни, методичні вказівки до вивчення окремих тем, контрольне завдання за варіантами.

Призначена для студентів 073 – менеджмент (спеціалізації «Менеджмент організацій та адміністрування») заочної форми навчання.

Укладачі: І.Г.Сокиринська, канд екон. наук, доц
Н.П.Козенкова, ст.викл.

Відповідальна за випуск: І.Г. Сокиринська, канд екон. наук, доц

Підписано до друку 01.06.2016. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк плоский. Облік.–вид. арк. 1,94. Умов. друк. арк. 1,91. Тираж 100 пр. Замовлення № .

Національна металургійна академія України
49600, Дніпропетровськ–5, пр. Гагаріна, 4

Редакційно–видавничий відділ НМетАУ

ВСТУП

Визначаючи роль у формуванні і розвитку економічної структури будь-якого сучасного суспільства грає державне регулювання, що здійснюється у рамках вибраною владою економічної політики. Одним з найважливіших механізмів, що дозволяють державі здійснювати економічне і соціальне регулювання, є фінансова система суспільства. Саме за допомогою фінансової системи держава утворює централізовані фонди і впливає на формування децентралізованих фондів грошових коштів, забезпечуючи можливість виконання покладених на державні органи функцій.

Одним із найважливіших засобів для здійснення державою розподільчих функцій виступає бюджет. Тому управління бюджетом має дуже важливе значення, особливо в період переходу економіки до ринкових відносин. Саме це визначає мету даної навчальної дисципліни – вивчення функцій фінансових органів, органів законодавчої та виконавчої влади щодо бюджету та прийомів і методів, які використовують ці органи в процесі управління бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають в процесі руху бюджетних потоків. Тільки на засадах чіткого розмежування функцій поміж вказаними органами, чіткої організації бюджетного процесу в державі можливо забезпечити ефективне управління бюджетом

Дисципліна «Бюджетний менеджмент» є вибірковою для підготовки магістрів за спеціальністю 073 «Менеджмент» (спеціалізація «Менеджмент організацій та адміністрування»).

Дисципліна має теоретично-прикладний характер: у теоретичному плані вона покликана поглибити знання стосовно організації бюджетного процесу в державі та управління ним; у прикладному – сформувати навички проведення операцій із виконання бюджету держави.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

– знати: сутність, функції, структуру бюджету держави, історію формування бюджетних відносин, будову бюджетної системи України, принципи бюджетного устрою, етапи бюджетного процесу (складання, розгляд, затвердження, виконання), функції органів управління бюджетним процесом, процес формування доходної та видаткової частин державного та місцевих бюджетів, сутність міжбюджетних відносин;

– вміти: вирізняти роль бюджету в системі відтворення та розподілу фінансових ресурсів держави, аналізувати сучасні бюджетні відносини та виявляти їх недоліки, моделювати нормальну та кризову фінансові ситуації, будувати моделі фінансових відносин, виявляти фактори впливу на бюджетний дефіцит та шляхи його покриття, будувати структурно-логічні схеми основних податків, аналізувати можливості і необхідність залучення зовнішніх ресурсів для виконання функцій держави, будувати моделі повернення державного боргу (внутрішнього та зовнішнього).

1. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Відповідно до навчального плану дисципліну «Бюджетний менеджмент» вивчають студенти спеціальності «менеджмент» усіх форм навчання. Загальний обсяг дисципліни – 120 академічних годин, із яких аудиторні заняття для заочної форми навчання складають 20 годин, в тому числі – лекцій 12 годин та практичних занять 8 годин, самостійна робота – 100 годин. Робоча навчальна програма з дисципліни «Бюджетний менеджмент» із вказівкою тем, які викладаються на аудиторних заняттях, наведена у розділі 3. Запорукою успішного оволодіння дисципліною є самостійна робота студентів. Самостійну роботу потрібно вести систематично, за визначеним планом, що складений самим студентом.

Вивчати теми рекомендується в такій послідовності:

- 1) ознайомлення зі змістом теми за програмою;
- 2) уважне читання конспекту лекцій і відповідних глав навчальної літератури;
- 3) конспектування матеріалу, який вивчається;
- 4) виконання контрольного завдання.

Контрольне завдання повинно бути виконано і оформлено відповідно до установлених правил. Методичні вказівки до вибору варіанту контрольного завдання та його виконання наведені у розділі 5. Після отримання перевіреного контрольного завдання від викладача потрібно врахувати всі вказані ним зауваження і внести необхідні виправлення.

2. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нижче наводяться перелік літератури та інформаційних ресурсів для вивчення дисципліни.

Література

1 Бюджетний кодекс України // Офіційний вісник України від 13.08.2010., № 59. [Електронний ресурс] – Режим доступу до кодексу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. / К. Ф. Ковальчук, Д. Є. Козенков, Н. П. Козенкова, Е. П. Якубова; МОНМС України, Нац. металург. акад. – Д. : Нова ідеологія, 2011. – 244 с. – укр.

3 Бюджетний менеджмент: Навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. – К.: Знання, 2006. – 293 с.

4. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

5. Бюджетний менеджмент: Посібник / І.М. Титарчук, Ю.В. Негода. – К.ЦП «КОМПРИНТ», 2014. – 305 с.

6. Сафонова Л.Д.. Бюджетний менеджмент: Навч.–метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни/Київський національний економічний ун-т. – К.: КНЕУ, 2001. – 186с.

Інформаційні ресурси

1.Урядовий портал. Єдиний веб–портал органів виконавчої ради України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

2.Офіційний веб–портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.

3.Офіційний веб–портал Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.

4.Офіційний веб–сайт Державної митної служби України. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>.

5. Офіційний портал Державної податкової служби України. – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/>.

6.Офіційний веб–сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7.Офіційний веб–сайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Тема 1. Сутність та складові бюджетного менеджменту

3.1.1. Основні питання навчальної програми

Сутність бюджетного менеджменту. Система управління бюджетом. Складові бюджетного менеджменту. Поняття і функції бюджету. Принципи побудови бюджету.

3.1.2. Методичні вказівки

При вивченні теми потрібно розглянути поняття бюджетного менеджменту як сукупності взаємопов'язаних дій, прийомів, методів, які направлено на управління бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають в процесі руху бюджетних потоків. Об'єктом бюджетного менеджменту виступає бюджет, суб'єктом – органи управління бюджетом. Предметом бюджетного менеджменту як учбової дисципліни є бюджетний процес та управління ним.

Визначення бюджету дано в Законі України № 2542–III від 21.06.2001 із змінами і доповненнями «Бюджетний кодекс України». Згідно Закону, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Потрібно розглянути зміст основних функцій бюджету, до яких відносяться контрольна та інформаційна функції, функція інституціоналізації суспільних переваг, а також регулююча функція.

За структурою бюджетний процес складається із чотирьох етапів: складання, розгляд, затвердження та виконання бюджету. Перші три етапи є бюджетним плануванням. Рівень бюджетного планування залежить від трьох основних чинників: від чіткого формулювання цілей і задач, які вирішує та чи інша держава; від достовірності тієї інформації, яка використовується в бюджетному плануванні; від методів, які використовуються при бюджетному плануванні. Відомо три методи планування: метод прямого рахунку, нормативний та аналітичний. Потрібно розглянути їх зміст та засвоїти основні переваги та недоліки.

Виходячи із функцій менеджменту та зі структури бюджетного процесу, можна виділити такі складові бюджетного менеджменту: бюджетне планування, організація виконання бюджету, облік виконання бюджету та контроль за виконанням бюджету. Студенту необхідно розглянути ці складові та засвоїти їх зміст та призначення.

Необхідно звернути увагу на принципи побудови бюджету.

Принцип єдності бюджету означає існування єдиного рахунку прибутків і витрат кожної частини бюджетної системи.

Принцип повноти полягає у відображенні в бюджеті всіх прибутків і витрат.

Принцип достовірності – це формування бюджету на підставі реальних показників, науково обґрунтованих нормативів і відображення в звіті про виконання бюджету тільки таких прибутків і витрат, які є результатом підсумкових касових операцій банків.

Принцип гласності забезпечує висвітлення в засобах масової інформації показників бюджету і звітів про його виконання.

Принцип порівняності – це відображення показників бюджетів у взаємозв'язку із загальноекономічними показниками в Україні та за її межами.

Принцип самостійності забезпечується наявністю власних прибуткових джерел і правом визначення напряму їх використання відповідно до законодавства України.

3.2. Тема 2. Бюджетний устрій та бюджетна система України

3.2.1. Основні питання навчальної програми

Організаційно–правові основи бюджетної системи. Бюджетна система України. Принципи формування бюджетної системи. Державні позабюджетні фонди. Цільові бюджетні фонди.

3.2.2. Методичні вказівки

При розгляді цієї теми потрібно засвоїти, що бюджетні відносини в державі здійснюються на базі певних правових норм, сукупність яких утворює бюджетне право, що складається із загальної та особливої частин.

Загальну частину бюджетного права утворюють норми, які закріплюють найзагальніші принципи і методи діяльності органів державного управління і місцевого самоврядування в бюджетній сфері, а також основні повноваження суб'єктів бюджетних правовідносин. Суб'єктами бюджетних правовідносин є держава, національно-державні і адміністративно-територіальні утворення; представницькі і виконавські органи державної і місцевої влади; організації, що отримують бюджетні кошти. До бюджетних правовідносин відносять відносини, що виникають між суб'єктами бюджетних правовідносин в процесі формування доходів і здійснення витрат бюджетів всіх рівнів бюджетної системи і бюджетів державних позабюджетних фондів; відносини, що виникають між суб'єктами бюджетних правовідносин в процесі складання і розгляду проектів бюджетів всіх рівнів, затвердження та виконання бюджетів всіх рівнів та контролю за їх виконанням. Норми загальної частини бюджетного права конкретизуються в особливій частині. Джерелами бюджетного права є нормативні правові акти різної юридичної сили, які можна умовно розділити на дві групи: нормативні акти, що встановлюють загальні правила для учасників бюджетних відносин; фінансово-планові акти, до яких відносяться власне бюджети, фінансові плани відомств, кошториси установ і ін.

Основним джерелом бюджетного права є Конституція України. Конституція встановлює форму державного устрою і принципи взаємодії центру і суб'єктів місцевого самоврядування. Крім того, в Конституції закріплено право органів місцевого самоврядування самостійно формувати, затверджувати і виконувати місцеві бюджети. У розвиток основних положень в сфері бюджетного права, закріплених в Конституції, видаються і спеціальні законодавчі акти, які становлять власне бюджетне законодавство. Бюджетне законодавство включає Бюджетний кодекс і прийняті відповідно до нього нормативні правові акти муніципальних утворень про місцеві бюджети; інші закони, нормативні правові акти представницьких органів місцевого самоврядування, які регулюють бюджетні правовідносини; норми міжнародного права.

Потрібно засвоїти, що бюджетна система – це заснована на економічних відносинах і державному устрої України сукупність державного бюджету, місцевих бюджетів та бюджетів державних позабюджетних фондів.

Бюджетним устроєм називають принципи організації і побудови бюджетної системи, а також взаємозв'язок між окремими її ланками. Бюджетна

система включає три рівні: державний бюджет; обласні бюджети та бюджети державних позабюджетних фондів; місцеві бюджети. Сукупність бюджету відповідної території з бюджетами державних позабюджетних фондів прийнято називати бюджетом розширеного уряду. Потрібно розглянути основні характеристики складових бюджетної системи.

Потрібно звернути увагу на поняття консолідованого бюджету, який є зведенням всіх рівнів бюджетної системи на відповідній території.

Бюджетним кодексом регламентуються принципи, відповідно до яких повинна будуватися і розвиватися бюджетна система. До таких принципів відносяться наступні – принцип єдності бюджетної системи, принцип розмежування доходів і витрат між рівнями бюджетної системи, принцип самостійності бюджетів, принцип повноти віддзеркалення доходів і витрат бюджетів, принцип збалансованості бюджету, принцип ефективності і економності використання бюджетних коштів, принцип загального покриття витрат, принцип гласності, принцип достовірності бюджету, принцип адресності і цільового характеру бюджетних коштів. Студенту потрібно засвоїти зміст принципів формування бюджетної системи.

Державними позабюджетними фондами називають форму утворення та витрачання грошових коштів, утворюваних поза держбюджетом та призначених для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальне забезпечення у разі безробіття, охорону здоров'я і медичну допомогу. Потрібно розглянути основні завдання державних позабюджетних фондів; порядок їхнього формування, ухвалення та виконання.

Цільовими бюджетними фондами, відповідно до Бюджетного кодексу, називають фонди грошових коштів, що створені в складі бюджету за рахунок доходів цільового призначення або у порядку цільових відрахувань від конкретних видів доходів або інших надходжень і які використовуються за окремим кошторисом. Потрібно розглянути основні завдання цільових бюджетних фондів; порядок їхнього формування, ухвалення та виконання.

3.3. Тема 3. Органи оперативного управління бюджетним процесом

3.3.1. Основні питання навчальної програми

Міністерство фінансів України – центральний орган державної виконавчої влади у сфері фінансової діяльності. Організації при Міністерстві фінансів України. Державна Контрольно-ревізійна служба України і Державне казначейство: завдання, функції, структура. Державна Податкова адміністрація України: завдання, функції, структура. Рахункова палата України: завдання, функції, структура.

3.3.2. Методичні вказівки

Органи управління бюджетом в Україні можна згрупувати таким чином: органи законодавчої та виконавчої влади (Верховна Рада, Кабінет Міністрів, обласні та міські держадміністрації та Ради народних депутатів); органи оперативного управління бюджетом (органи системи Міністерства фінансів – центральний апарат Міністерства фінансів, Міністерство фінансів АР Крим, обласні і міські фінансові управління, міські і районні фінансові відділи); організації при Міністерства фінансів (органи Держказначейства, КРСУ, ДПАУ); рахункова палата, а також органи нефінансового профілю, які виконують функції, що безпосередньо пов'язані з формуванням доходів та фінансуванням видатків бюджету (митний комітет та його підрозділи, органи МВС, органи юстиції та нотаріату, природоохоронні органи та інспекції, інспекції по контролю за цінами тощо)

При розгляді органів оперативного управління бюджетом студенту потрібно розглянути та засвоїти основні функції Центрального апарату Міністерства фінансів, що полягають у реалізації державної фінансової політики; участі у розробці балансу фінансових ресурсів, платіжного балансу, зведеного валютного плану, а також державних цільових фондів; організації роботи, що пов'язана із складанням проекту Державного бюджету; визначенні за дорученням КМУ порядку і терміну подання необхідних матеріалів для складання проекту бюджету; організації виконання Державного бюджету; складанні розпису доходів та видатків; розробці порядку надання із Державного бюджету дотацій, субсидій, субвенцій; здійсненні контролю за коштами; складанні звіту про виконання Державного бюджету; здійсненні загального

керівництва та ін. Потрібно розглянути структуру Центрального апарату Міністерства фінансів – загальні управління (бюджетне управління, управління доходів, управління вдосконаленням фінансового механізму, цінними паперами фінансового ринку, головне управління із організації виробництва цінних паперів, головне управління дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, головне управління бухобліку, валютно-економічне управління та управління зв'язків із місцевими організаціями), галузеві управління (управління фінансами матеріального виробництва, фінансами транспорту, зв'язку і сфери послуг, фінансами АПК та охорони природи, управління фінансування освіти, науки і культури, фінансування охорони здоров'я і соціального захисту населення, фінансування оборони і правоохоронних органів, фінансування держапарату і оплати праці) та забезпечуючі управління (управління комп'ютеризації фінансових органів, юридичний відділ, протокольний відділ, режимно-секретний відділ, управління справами).

При розгляді призначення та функцій фінансових управлінь облдержадміністрацій потрібно пам'ятати, що вони утворюються рішенням відповідної облдержадміністрації за умови дотримання принципів подвійного підпорядкування і підзвітності Центральному апарату Міністерства фінансів та області. До основних функцій обласних фінансових управлінь відносяться: здійснення державної фінансової політики на даній території, визначення порядку і строків надання матеріалів для підготовки проектів обласних бюджетів та розрахунків щодо розмежування відповідних податків між ланками місцевих бюджетів, здійснення перевірки правильності складання і затвердження кошторисів бюджетних установ, здійснення контролю за цільовим використанням коштів, які виділено із обласного бюджету, розробка порядку надання із обласного бюджету бюджетам нижчих рівнів дотацій, субсидій, субвенцій, складання річного, квартального і місячного розпису доходів і видатків обласного бюджету, забезпечення виконання обласного бюджету за видатками, перевірка звітів і балансів обласних відділів і управлінь міст і районів обласного підпорядкування тощо. Потрібно розглянути структуру та основні функції відділів обласних фінансових управлінь – головної бухгалтерії, бюджетного відділу, відділу доходів, відділу фінансів матеріального виробництва, відділу фінансування соціального захисту населення, відділу фінансів промислового комплексу і охорони природи, відділу фінансування місцевих органів влади і управління, відділу грошового

обігу, цінних паперів та з питань нових форм господарювання, відділу кадрів та спеціальної роботи, відділу комп'ютеризації, адміністративно-господарчого відділу. Необхідно звернути увагу на призначення, структуру та функції низових ланок – районних фінансових відділів, до складу яких входять лише три підрозділи – бухгалтерія, бюджетна інспекція (відділ) та інспекція доходів.

Державна Контрольно-ревізійна служба України (ДКРСУ) функціонує з 01.02.1993р. на основі Закону України «Про Державну Контрольно-ревізійну службу України» і складається з таких ланок: Головне контрольно-ревізійне управління (КРУ); КРУ АР Крим та КРУ областей, міст Києва та Севастополя; контрольно-ревізійні підрозділи у містах, районах, районах міст. Потрібно розглянути зміст основних функцій ДКРСУ, до яких відносять здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, на підприємствах і в організаціях, які одержують кошти із бюджетів всіх рівнів і державних валютних фондів, а також розробка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків та порушень і запобігання ним в подальшому.

З виходом Указу Президента України від 27.05.1995р. №335–95 «Про Державне казначейство України» було утворено органи Державного казначейства України (ДКУ). Метою створення створення ДКУ є забезпечення ефективного управління коштами державного бюджету та підвищення ефективності фінансування видатків в межах наявних ресурсів. До структури ДКУ входять: вища ланка – Головне управління ДКУ, середня ланка – Управління ДКУ в АР Крим, областях, містах Київ та Севастополь, базова ланка – відділи ДКУ в містах, районах, районах міст. Треба звернути увагу на розгляд функцій ДКУ, таких як, організація касового виконання державного бюджету, здійснення контролю за цим, управління наявними коштами державного бюджету, облік касового виконання бюджету, здійснення фінансування із бюджету, складення зведеної звітності про виконання державного бюджету, здійснення управління державним боргом України, здійснення контролю за використанням та надходженням коштів цільових фондів, розробка і затвердження нормативно-методичних документів з питань бюджету, звітності і організації виконання. До структури Головного управління ДКУ входять керівництво, управління організації, аналізу виконання зведеного бюджету та позабюджетних фондів, управління прогнозування доходів

державного бюджету, управління оперативно-касового планування видатків державного бюджету та міжбюджетних розрахунків, оперативно-контрольне управління, управління бухобліку та звітності, управління координації і розвитку органів ДКУ та методологічної роботи, управління комп'ютеризації та інформаційних систем, управління обслуговування державного боргу, контрольно-ревізійне управління, відділ фінансового забезпечення системи казначейства, відділ підбору, розстановки та перепідготовки кадрів, юридичний відділ, управління справами.

Рахункова палата (РП) була створена у 1996 році у відповідності до Закону України «Про Рахункову палату» від 11.07.1996). Відповідно до закону РП виконує наступні функції: контролює хід виконання законів України та Постанов Верховної Ради України (ВРУ); здійснює контроль за виконанням державного бюджету, а також за видатками із обслуговування державного боргу; контролює використання коштів цільових фондів; здійснює контроль за діяльністю органів ДКУ із питань управління коштами державного бюджету України; проходження бюджетних коштів і коштів фондів в НБУ та інших банківських установах; перевіряє цільове використання коштів, виділених із бюджету на утримання ВРУ та її апарату, служби Президента, апарату КМУ, інших виконавчих органів, а також державними установами і організаціями, що діють за кордоном і на території України; здійснює зв'язки з контрольними органами іноземних країн та відносини з міжнародними організаціями, укладає угоди про співробітництво; здійснює аналіз порушень і відхилень у бюджетному процесі, готує і вносить до ВРУ пропозиції щодо їх усунення, а також щодо бюджетного законодавства.

3.4. Тема 4. Доходи і витрати бюджетної системи України

3.4.1. Основні питання навчальної програми

Поняття про бюджетну класифікацію. Класифікація доходів бюджету. Класифікація витрат бюджету. Порядок зарахування доходів до державного бюджету. Бюджетний дефіцит і бюджетний профіцит. Державний борг і державні запозичення. Дефолт.

3.4.2. Методичні вказівки

Потрібно засвоїти, що підставою для виконання державного і місцевих бюджетів є розпис доходів і витрат. Розпис доходів і витрат Державного бюджету України складає Міністерство фінансів України відповідно до показників затвердженого бюджету в місячний термін після його ухвалення. Розписи доходів і витрат республіканського бюджету АРК складає Міністерство фінансів АРК; обласних і міських (міст Київ і Севастополь) бюджетів – фінансові управління обласних і міських державних адміністрацій; районних, сільських, селищних, міських – фінансові відділи відповідних виконавських органів. Бюджетний розпис складають на рік із розбиттям по місяцях. Забезпечення збалансованості бюджету протягом як року, так і кожного місяця досягається рівномірним розподілом видатків (витрат) і встановленням відповідних термінів надходження доходів.

Розпис доходів і витрат складають відповідно до порядкових номерів надходжень і витрат бюджету. Порядкові номери (коди) і повні найменування доходів і витрат бюджету наведено у бюджетній класифікації.

Бюджетна класифікація – це систематизоване угруповання доходів і витрат бюджету за однорідними ознаками. Структура діючої бюджетної класифікації затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2016 № 217.

Податковими надходженнями признаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки. Склад неподаткових надходжень встановлюється органами представницької влади України. Виділяють чотири групи неподаткових надходжень. І, нарешті, бюджетною класифікацією передбачено виділення доходів від операцій із капіталом. Студент повинен розглянути складові бюджетних надходжень і надати їх характеристику.

Згідно Бюджетного кодексу до доходів бюджетів всіх рівнів можуть зараховуватися безвідплатні перекази від фізичних і юридичних осіб, міжнародних організацій і урядів іноземних держав. Необхідно розглянути джерела таких надходжень та їх форми.

Бюджетні трансферти – це спеціальна бюджетна підтримка місцевих органів влади шляхом надання коштів із централізованого бюджету. Необхідно розглянути чинники, що обумовлюють необхідність бюджетних трансфертів і характеристики видів бюджетних трансфертів – дотацій, субвенцій і субсидій.

Бюджетні витрати можна визначити як грошові кошти, що направляються на фінансове забезпечення задач і функцій держави і місцевого самоврядування. Необхідно розглянути чинники, які визначають величину бюджетних витрат.

У другому розділі діючої бюджетної класифікації передбачена класифікація витрат бюджету за трьома ознаками: функціональною, відомчою та економічною. Функціональна структура бюджету будується відповідно до основних функцій держави, із виділенням функціональних груп із розподілом кожної на підгрупи. Необхідно розглянути функціональну класифікацію витрат бюджету.

Відомча класифікація витрат Державного бюджету передбачає розподіл витрат по головних розпорядниках коштів (ГРК). Слід розглянути класифікацію ГРК, що відображає цільові статті витрат – фінансування за конкретними напрямками діяльності прямих одержувачів коштів із бюджету за розділами і підрозділами функціональної класифікації витрат. Також потрібно розглянути класифікацію витрат бюджету за економічним змістом виконуваних операцій, яка передбачає виділення загальних витрат як суми поточних, капітальних і нерозподілених витрат; кредитування із вирахуванням погашення тощо. У структурі витрат державного бюджету можуть передбачатися так звані «захищені» статті витрат, обсяг фінансування за якими не може бути скорочений у процесі затвердження або виконання бюджету. Потрібно знати причини формування таких статей і їх зміст.

Під бюджетним дефіцитом розуміється перевищення витрат державного бюджету над його доходами. Зворотнє явище – профіцит бюджету – означає перевищення доходів бюджету над витратами. Існує також поняття «первинний профіцит», яке означає перевищення доходів над витратами без урахування витрат на обслуговування державного боргу. Необхідно розглянути порядок скорочення як бюджетного дефіциту, так і бюджетного профіциту. Також слід надати увагу вивченню двох видів фінансування бюджету – грошового і боргового, їхніх переваг і недоліків.

Під державним боргом розуміється величина накопиченого бюджетного дефіциту, яка була покрита шляхом випуску і розміщення боргових зобов'язань. Боргові зобов'язання держави можуть бути як явними, так і неявними. До явних (або безумовних) зобов'язань відносяться позики та кредити. Вони підлягають чіткому плануванню, мають відомий графік обслуговування і погашення.

Неявні (умовні) зобов'язання утворюються в процесі виконання бюджету у вигляді заборгованості із виплат зарплати працівникам бюджетної сфери або з оплати державних замовлень. Наявність неявного боргу ускладнює процес бюджетного планування та вносить до нього елемент невизначеності.

Структуру державного боргу необхідно вивчати виходячи з різних критеріїв: по видах валют, в яких виражені боргові зобов'язання; по терміновості виконання зобов'язань; співвідношенню явних (безумовних) і неявних (умовних) зобов'язань; а також по видах отримувачів. Потрібно розглянути форми існування державного боргу – кредитні угоди і договори, укладені з кредитними організаціями, іноземними державами і міжнародними фінансовими організаціями; державні цінні папери; договори про надання державних гарантій, договори про забезпечення виконання зобов'язань третіми особами; переоформлення боргових зобов'язань третіх осіб в державний борг на основі прийнятих законів; угоди і договори (зокрема – міжнародні) про пролонгацію і реструктуризацію боргових зобов'язань минулих років. Залежно від термінів погашення виділяються наступні види боргових зобов'язань: короткострокові (до одного року), середньострокові (від одного року до 5 років) і довгострокові (від 5 до 30 років). Терміни погашення визначаються конкретними умовами позики, проте вони не можуть перевищувати 30 років. Для зобов'язань муніципальної освіти є певний максимальний термін погашення 10 років.

Державне запозичення – це передача до власності держави грошових коштів, які держава зобов'язується повернути у тій же сумі із сплатою відсотків на суму позики. Позики використовуються для боргового фінансування бюджетного дефіциту. Випускати їх може як уряд, так і регіональні адміністрації, а також місцеві органи влади. Залежно від того, в якій валюті виражено ті або інші державні запозичення, вони підрозділяються на зовнішні і внутрішні. Зовнішні запозичення виражено в іноземній валюті, внутрішні – в гривнях. Необхідно розглянути порядок здійснення державних запозичень як зовнішніх, так і внутрішніх, зокрема, механізм формування програм запозичень.

Державна гарантія – це спосіб забезпечення цивільно-правових зобов'язань, при якому держава-гарант дає зобов'язання повністю або частково відповідати за виконання зобов'язань перед третіми особами тією особою, що їй надається гарантія. Гарантія повинна видаватися у письмовій формі, інакше

вона є недійсною. Держава несе субсидіарну відповідальність додатково до відповідальності боржника за гарантованими ним зобов'язаннями. Його зобов'язання перед третьою особою обмежується сплатою суми, на яку видана гарантія. При цьому держава має право зажадати від одержувача гарантії повного відшкодування тієї суми, яка була сплачена третій особі. Потрібно розглянути умови і механізм надання державних гарантій.

У надзвичайних ситуаціях держава може зіткнутися з дефолтом. Дефолт означає відмову уряду від своїх боргових зобов'язань або порушення графіку виплат за ними в односторонньому порядку, без узгодження із утримувачами цих зобов'язань. Метою дефолту є зниження надмірного навантаження з обслуговування і погашення боргу, що лягає на державний бюджет. Потрібно розглянути причини виникнення дефолту, а також його можливі результати для держави.

3.5. Тема 5. Бюджетний процес і бюджетне планування в Україні

3.5.1. Основні питання учбової програми

Зміст і структура бюджетного процесу. Бюджетний регламент.
Складання, розгляд і затвердження проекту бюджету

3.5.2. Методичні вказівки

Бюджетний процес – це регламентований законодавством процес складання, розгляду і затвердження бюджетів, їх виконання і контроль за виконанням, а також складання і затвердження звітів про їх виконання.

За структурою – це бюджетне планування і виконання бюджету.

Бюджетне планування базується на задачах, які поставлені перед органами, що займаються бюджетним плануванням. Потрібно розглянути основні задачі бюджетного планування – визначення реальної величини доходів в наступному бюджетному періоді; обґрунтованість і визначення розмірів бюджетних витрат з кожного напрямку; забезпечення збалансованості бюджету. Потрібно розглянути принципи бюджетного планування, які лежать в основі побудови бюджетної системи – принципи єдності, самостійності, науковості і ін.

Бюджетний регламент – це документ, в якому визначається порядок і терміни складання, розгляду і затвердження бюджету, а також організація його

виконання. Він визначає чітко розмежування функцій між органами державної влади і державного управління; перелік всієї документації, яка використовується в бюджетному процесі; особливий порядок виконання бюджету у разі його невчасного затвердження, а також встановлює відповідальність за невчасне і неякісне складання бюджету, за порушення термінів розгляду і затвердження бюджету, за нецільове використання коштів, виділених з бюджету і ін.

Необхідно розглянути порядок формування бюджету. Складанню проекту бюджету передують розробка основних прогнозних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України (ВВП, НД, обсяги прибутку в цілому та у розрізі адміністративно-територіальних одиниць, показників балансу фінансових ресурсів, платіжного балансу, валютного плану, індексів змін оптових і роздрібних цін, показників фонду оплати праці, обсягів геологорозвідувальних робіт і ін.). На основі розроблених показників на рівні відповідної території складають показники соціально-економічного розвитку. Кабмін України доводить до міністерств і відомств, виконавчих органів інструктивні листи про особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний рік (до 15 травня). Перед початком складання проекту бюджету ВРУ не пізніше 15 червня поточного року розробляє і представляє Президенту бюджетну резолюцію, в якій визначаються основні напрями бюджетної політики наступного року. До 1 липня поточного року Міністерство фінансів складає попередній проект державного бюджету і доводить відповідні контрольні цифри міністерствам і виконавчим органам, відомствам, виконавчим органам нижчих рівнів, які в двотижневий термін розглядають одержані показники і у разі незгоди подають останньому відповідні розрахунки і обґрунтування. У Міністерстві фінансів за участю представників міністерств, відомств і виконавчих органів розглядаються отримані пропозиції і зауваження. Після цього Міністерство фінансів складає другий варіант проекту бюджету і передає його до Кабміну України, якому дається на розгляд проекту 2 тижні. До 1 вересня проект передають на розгляд ВРУ. Представляє проект державного бюджету Президент, з доповідями виступають міністр Мінфіну і голови постійних комісій ВРУ. Після цього проект проходить обговорення, внаслідок чого приймається Закон України про державний бюджет наступного року. Встановлено два терміни

затвердження цього закону – до 2 і 30 грудня. Інакше діють показники поточного року.

Проект відповідного місцевого бюджету складає відповідне фінансове управління або фінансовий відділ на основі показників соціально-економічного розвитку території, доведених показників (нормативів відрахувань, дотацій і ін.). Складений проект бюджету розглядається відповідним виконавчим органом. Республіканський бюджет Криму, обласні бюджети, бюджети міст Київ і Севастополь передаються на розгляд ВР Криму і відповідним Радам народних депутатів до 10 грудня поточного року.

Міські і районні бюджети подають відповідним Радам народних депутатів до 25 грудня. Якщо до 30 грудня не затверджується місцевий бюджет, то починають діяти цифри того бюджету, який був переданий на затвердження. Слід пам'ятати, що місцевий бюджет може бути затверджений тільки після затвердження державного бюджету.

3.6. Тема 6. Організація виконання бюджету

3.6.1. Основні питання учбової програми

Загальні принципи виконання бюджету. Казначейське виконання бюджету. Виконання бюджету по доходах. Виконання бюджету по витратах. Касове виконання бюджету. Взаємодія бюджетів різних рівнів.

3.6.2. Методичні вказівки

Виконати бюджет означає сформулювати його прибуткову частину (забезпечити надходження податків і платежів) і профінансувати витрати, що затверджені в бюджеті. Загальне керівництво виконанням бюджету покладене на Кабмін України. Кабмін України організовує виконання бюджету через відповідні міністерства і відомства.

Державний бюджет виконують безпосередньо: Міністерство фінансів, Державне казначейство, Державна податкова адміністрація, Контрольно-ревізійна служба України. Центральний апарат Міністерства фінансів організовує виконання державного бюджету. Фінансові управління і відділи здійснюють виконання витратної частини і контроль за надходженням коштів до бюджету. Органи Державного казначейства організовують і здійснюють касове виконання державного бюджету (здійснюють бюджетне фінансування і

контроль за надходженням доходів держбюджету). Податкова адміністрація контролює своєчасність і правильність обчислення податків і платежів і контролює своєчасність розрахунків із бюджетом. Контрольно-ревізійна служба здійснює контроль за цільовим використанням бюджетних коштів і матеріальних цінностей. Виконання місцевих бюджетів покладене на: фінансові управління і відділи, Державну податкову адміністрацію і Контрольно-ревізійну службу України.

Основою для виконання бюджету є розпис доходів і витрат. Розпис доходів і витрат здійснює Міністерство фінансів. Розпис бюджету АР Крим здійснює Міністерство фінансів АР Крим, обласних бюджетів – обласні управління Міністерства фінансів, бюджетів міст Києва і Севастополя – міські фінансові управління; міських і районних бюджетів – фінансові відділи. Бюджетний розпис складається на 1 рік з поквартальним розбиттям. З 1997 року введено щомісячне розбиття бюджетного розпису. Бюджетний розпис повинен бути збалансованим. Розпис складається відповідно до кодів бюджетної класифікації.

Для всіх бюджетних установ застосовується казначейська форма обслуговування Державного бюджету (п. 1 ст. 48 Бюджетного Кодексу). Вона передбачає здійснення Державним казначейством України: операцій із коштами державного бюджету; розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів; здійснення контролю по бюджетних повноваженнях при зарахуванні надходжень, ухваленні зобов'язань і проведенні платежів; бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання державного бюджету. Згідно статті 78 Бюджетного Кодексу, казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державного казначейства.

Найважливішим елементом виконання бюджету є формування його прибуткової частини відповідно до затвердженого плану. Учасниками цього процесу є: платники податків і платники зборів (юридичні і фізичні особи), які перераховують в бюджет податки і інші обов'язкові платежі; установи НБУ і комерційні банки, які проводять безготівкові розрахунки між платниками і одержувачем коштів; органи Державного казначейства, які одержують перераховані в бюджет кошти і ведуть їх облік; податкові органи, які ведуть облік платників податків і контролюють правильність виконання ними своїх

податкових зобов'язань, а також регулюють відносини із повернення і заліку сплачених податків.

Потрібно розглянути основні операції із виконання бюджету по доходах: переказ і зарахування доходів на єдиний бюджетний рахунок; облік доходів відповідно до бюджетної класифікації і складання звітності про доходи бюджету; розподіл доходів між бюджетами різних рівнів у порядку, що передбачений Законом про бюджет; повернення сум податків, що надмірно сплачено до бюджету.

Особливістю виконання бюджету по витратах є те, що ця частина формується розрахунково і повністю залежить від обсягу прибуткових надходжень. Витрати здійснюються в межах фактичної наявності бюджетних коштів із використанням єдиного бюджетного рахунка. При цьому обов'язково витримуються дві послідовні процедури – санкціонування і фінансування. Фінансування полягає у витрачання бюджетних коштів. Задача санкціонування витрат полягає в тому, щоб забезпечити ухвалення до фінансування тільки тих витрат, які передбачені затвердженим Законом про бюджет і забезпечені надходженнями до бюджету доходів. Порядок і правила санкціонування витрат встановлюються Державним казначейством. Основними етапами санкціонування є: складання і затвердження бюджетного розпису; затвердження і доведення повідомлень про бюджетні асигнування до розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, затвердження кошторисів доходів і витрат розпорядників коштів і бюджетних організацій; затвердження і доведення повідомлень про ліміти; ухвалення грошових зобов'язань одержувачів бюджетних коштів; підтвердження і зіставлення виконання грошових зобов'язань.

Основою для здійснення витрат держави є Закон про бюджет, прийнятий на поточний рік, і бюджетний розпис. Потрібно розглянути процес здійснення витрачання коштів бюджету і систему контролю за ним.

Під касовим виконанням державного бюджету розуміється сукупність операцій, пов'язаних із отриманням грошових коштів до бюджету і їх видачею, а також обліком наявності засобів. Всі пов'язані із цим платежі і розрахунки здійснюються НБУ, його установами і уповноваженими кредитними організаціями. Потрібно розглянути порядок касового виконання бюджету.

В процесі виконання бюджету доходи мають тенденцію випереджати в часі фінансування витрат. Касове виконання бюджету повинне бути побудоване

таким чином, щоби мало місце перевищення поточних надходжень над поточними витратами. Це перевищення і утворює грошові кошти бюджету. В цілому в бюджеті кожної країни джерелом формування коштів є надходження доходів, а напрямом їх використання – фінансування витрат. Джерелом утворення засобів бюджету є закріплені за даним бюджетом доходи, дотації і субвенції із вищестоящих бюджетів, бюджетні позики, кошти одержані від інших бюджетів по взаємних розрахунках, нормативи відрахувань від податків і зборів.

Дотації, як одна із форм вертикальної взаємодії між бюджетами, як правило, є фіксованою в сумі грошовою допомогою, що надається на певних умовах вищестоящим бюджетом нижчестоящому з метою забезпечення виконання їм своїх функцій без обмеження використання засобів на безповоротній основі і не вимагає вкладення коштів з боку одержувача. Потрібно розглянути характеристики бюджетних дотацій відповідно до міжнародної термінології – як незв'язаних, або загальних, так і безумовного генерального трансферту.

Субсидії – це грошова допомога, що надається вищестоящим бюджетом нижчестоящому з метою забезпечення їм реалізації конкретної бюджетної програми, але без необхідності вкладення коштів із боку одержувача. Згідно з міжнародною класифікацією, субсидії – це зв'язані, або спеціальні, або умовні трансферти, які не вимагають участі у фінансуванні із боку одержувачів. Субвенції – це грошова допомога, яка надається вищестоящим бюджетом нижчестоящому із метою реалізації конкретних цілей і може бути обумовлена вкладенням коштів із боку одержувача. За міжнародною класифікацією – це зв'язані або умовні трансферти, які надаються при певній участі у фінансуванні з боку одержувачів. Потрібно розглянути умови, на яких проводяться бюджетні трансферти, вивчити методи розподілу бюджетних трансфертів.

При виконанні бюджету виникають ситуації, які змінюють розподіл окремих доходів і витрат. В результаті утворюється касовий розрив. Для відновлення збалансованості бюджетів використовують покриття витрат одного бюджету коштами іншого, тобто – взаєморозрахунки. Потрібно розглянути причини виникнення таких взаєморозрахунків і правила їх проведення.

3.7. Тема 7. Облік виконання бюджету

3.7.1. Основні питання учбової програми

Організація обліку виконання бюджету. Баланс виконання бюджету. Облік грошових коштів бюджету. Облік доходів бюджету. Облік витрат бюджету. Визначення результатів виконання бюджету.

3.7.2. Методичні вказівки

Для всіх бюджетних установ Державним казначейством України за узгодженням із Міністерством фінансів України визначено єдині правила бухгалтерського обліку всіх фінансових операцій, активів і фінансових зобов'язань держави (ст. 56 Бюджетного кодексу). Порядок ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах здійснюється відповідно нормативним документам, які затверджені Державним казначейством і Міністерством фінансів України: Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затвердженого наказом МФУ від 26.06.2013 р. № 611, Інструкції про форми меморіальних ордерів бюджетних установ і порядок їх складання та ін.

План рахунків, розроблений відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, є складовою частиною національної системи бухгалтерського обліку. При побудові Плану рахунків враховано особливості виконання державного та місцевих бюджетів, функціонування Єдиного казначейського рахунку, виконання місцевих бюджетів через органи Державного казначейства, з дотриманням загальних принципів і вимог щодо здійснення бухгалтерського обліку та звітності. Будова Плану рахунків базується на класифікації рахунків за економічним змістом з метою отримання інформації про виконання бюджетів та здійснення контролю за цим процесом.

Облік виконання бюджету у фінансових органах покладено на відповідні служби. Облік виконання державного бюджету здійснюють управління і відділи бухгалтерського обліку і звітності у складі Головного управління ДКУ і його територіальних органів. Облік виконання місцевих бюджетів здійснюють головні бухгалтерії і бухгалтерії у складі фінансових управлінь і відділів. Задача обліку виконання бюджету: повне, достовірне і своєчасне відображення процесу виконання бюджетів як державного, так і місцевих.

Вивчення обліку виконання бюджету базується на розгляді: первинних документів, якими оформляються операції з виконання бюджету і схем документообігу; облікових реєстрів, в яких відображаються ті або інші операції; порядку записів у відмічених документах. Потрібно розглянути зміст первинних документів, використовуваних для обліку виконання бюджету, План рахунків. План рахунків розроблено відповідно до принципів, прийнятих в міжнародній практиці бухобліку з виконання всіх видів бюджетів. Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за активами та зобов'язаннями. Балансові рахунки забезпечують інформацію про операції, які виконуються органами фінансової системи при виконанні бюджетів та їх відображення у фінансовій звітності. Синтетичний облік здійснюється на рівні класів, розділів, груп та балансових рахунків. Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію забезпечується за допомогою аналітичного обліку, що дає змогу уникнути використання зайвої кількості окремих балансових рахунків. Аналітичний облік забезпечується за допомогою аналітичних рахунків. Відкриття будь-яких аналітичних рахунків передбачає обов'язкові параметри, згідно з вимогами Державного казначейства України. Додаткова інформація, необхідна для органів фінансової системи, може бути забезпечена за допомогою додаткових параметрів, визначених самостійно. Органи фінансової системи можуть самостійно збільшувати кількість необхідних їм параметрів.

Кожний клас розподілений на: рахунки II порядку (двозначні–розділ); рахунки III порядку (трьохзначні – група); рахунки IV порядку (чотиризначні–балансовий рахунок). План рахунків поділяється на три логічні частини: баланс, бюджетні рахунки (доходи і видатки) меморандні і позабалансові рахунки. Студенту потрібно розглянути рахунків, а також систему обліку грошових коштів, доходів і витрат бюджету. Потрібно запам'ятати, що на основі поточного обліку на початок кожного місяця у фінансових органах складається баланс виконання бюджету. У Активі балансу – склад, розміщення і витрачання бюджетних коштів; у Пасиві балансу – джерела утворення коштів бюджету.

Баланс виконання бюджету характеризує процес касового виконання бюджету на певну дату з початку року, стан його коштів на рахунках в бюджетах і розрахунках. В кінці бюджетного року рахунки, пов'язані із обліком

виконання бюджету у фінансових органах, закриваються, визначаються результати виконання бюджету і складається завершальний баланс.

Річне закриття рахунків має декілька етапів. На першому етапі проводиться вся підготовча робота: перевіряють всі первинні документи і записи до них в облікових регістрах на предмет повноти і правильності відображення операцій, пов'язаних із виконанням бюджету. На другому етапі перевіряють обороти і виводять залишки по рахунках синтетичного обліку, далі визначають залишки коштів бюджету на кінець року (залишки є перехідними). Далі здійснюється списання касових доходів і витрат на результати виконання бюджету. Потрібно розглянути порядок і основні проведення з обліку виконання бюджету. Після проведення всіх записів складається баланс. У новому році, після затвердження бюджету, проводиться списання суми залишку на початок року, який передбачений бюджетом на покриття витрат звітного року.

3.8. Тема 8. Звітність про виконання бюджету

3.8.1. Основні питання учбової програми

Звітність розпорядників коштів, що фінансуються з Державного і місцевих бюджетів. Звітність органів Державного казначейства про виконання Державного бюджету. Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів. Порядок і терміни затвердження звіту про виконання бюджету.

3.8.2. Методичні вказівки

Бюджетна звітність відноситься до елементів методу бухгалтерського обліку і є завершальним етапом бухгалтерського узагальнення інформації. Бюджетна звітність – це звітність головних розпорядників коштів, розпорядників коштів II і III ступенів і відповідних фінансових органів за вилучення і використання коштів із бюджету, а також коштів, що поступили до бюджету. Потрібно розглянути види бюджетної звітності і класифікувати її.

Потрібно пам'ятати, що відповідно до законодавства України затверджено певні форми місячної фінансової звітності, а також порядок їх заповнення і ухвалення. Студент повинен розглянути ці форми, враховуючи той факт, що МФУ України своїм наказом від 31.12.2015 р. №1308 затвердив

зміни до Порядку складання фінансової, бюджетної та іншої звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

3.9. Тема 9. Контроль за виконанням бюджету

3.9.1. Основні питання учбової програми

Фінансовий контроль, його завдання і цілі. Форми і методи фінансового контролю. Органи державного фінансового контролю.

3.9.2. Методичні вказівки

Важливим елементом бюджетного процесу є контроль. Під фінансовим контролем розуміється система заходів щодо перевірки законності, доцільності і ефективності дій по формуванню, розподілу і використуванню фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні уряду, а також регіональних і місцевих органів влади. Такі заходи проводяться на різних етапах бюджетного процесу державними органами фінансового контролю, склад і повноваження яких закріплюються в бюджетному законодавстві країни.

Потрібно розглянути основні завдання фінансового контролю – забезпечення правильності складання бюджетів різних рівнів і їх виконання; дотримання чинного бюджетного і податкового законодавства, правильності ведення бухгалтерського обліку і складання звітності; забезпечення цільового використування коштів державного бюджету і позабюджетних коштів; визначення резервів зростання бюджетних доходів і економії коштів; запобігання правопорушенням в бюджетній сфері, виявлення фінансових зловживань і застосування покарання до винних осіб; компенсацію наслідків незаконних дій; поліпшення фінансової дисципліни, проведення профілактичної і роз'яснювальної роботи і ін.

Потрібно розглянути систему контролю, яка складається із наступних елементів: суб'єкт контролю; об'єкт контролю; предмет контролю; методи контролю; процес контролю; узагальнення і реалізація результатів контролю. Необхідно розглянути види контролю – попередній, оперативний і подальший. Для здійснення контролю можуть використуватися різні методи, до числа яких відносяться: перевірки, які підрозділяються на документальні і камеральні; обстеження; економічний аналіз; ревізія. Особливу увагу потрібно

приділити найпоширенішому методу бюджетного контролю – ревізії, розглянути її види – комплексні і тематичні ревізії.

В рамках бюджетного процесу багато його учасників наділяються контрольними функціями. Ці повноваження виконують Глава держави, органи виконавчої і законодавчої влади, спеціалізовані контрольні органи, а також розпорядники бюджетних коштів. Необхідно розглянути суть Президентського контролю за станом державних фінансів; Парламентського контролю, а також контролю за виконанням бюджету з боку системи виконавчої влади (Уряду, Міністерства фінансів, Державного казначейства, Рахункової палати, регіональних і муніципальних фінансових органів, головних розпорядників і розпорядників бюджетних коштів, ДКРСУ, ДПАУ, Державного митного комітету і ін.). Окрім державного і внутрівідомчого контролю, важливе значення має і так званий внутрішньогосподарчий контроль. Він проводиться бухгалтерією і фінансовими службами організації-бюджетоотримувача. Потрібно також розглянути можливості аудиторських фірм в проведенні контрольних заходів

3.10. Тема 10. Світовий досвід бюджетного менеджменту

3.10.1. Основні питання учбової програми

Характеристика бюджетної системи розвинених країн. Бюджетний устрій унітарних держав. Бюджетний устрій федеральних держав. Бюджетні механізми регіонів, що розвиваються.

3.10.2. Методичні вказівки

В процесі формування доходів і витрат окремих видів бюджетів, між ними виникають певні фінансові взаємостосунки, які регламентуються законодавством. Всі ці елементи (організація і принципи побудови бюджетної системи, бюджетного процесу, взаємовідношення між численними видами бюджетів, відповідно і сукупність бюджетних прав) є бюджетним устроєм. У різних країнах бюджетний устрій відрізняється своїми особливостями, обумовленими державним устроєм, територіально-адміністративним розподілом, рівнем розвитку економіки, її структурними рисами.

Відомі дві форми державного управління: єдина (унітарна) і федеральна. У унітарних державах (Великобританія, Франція, Італія, Японія і ін.) є дві ланки управління – центральні і місцеві; у федеральних державах (США, Канада, ФРН, Швейцарія і ін.) – три ланки управління: центральні, членів федерації і місцеві.

Головне місце в бюджетному устрої займає бюджетна система, як заснована на економічних відносинах і юридичних нормах сукупність всіх видів бюджетів країни. Бюджетні системи різних країн відрізняються своєю структурою, кількістю окремих видів бюджетів, оскільки багато в чому залежать від державного устрою і територіального розподілу. Особливо це торкається структури державного бюджету, що має свої національні особливості в кожній країні. Структура бюджетів в зарубіжних країнах носить неординарний характер. Типовим же є відділення поточних доходів і витрат держави від витрат капітального характеру.

Побудова бюджетних систем в розвинених зарубіжних країнах ґрунтується на спеціальних принципах. Найважливішими із них є: єдність, повнота, реальність і гласність. Потрібно розглянути ці принципи і представити їх характеристику.

У унітарних державах бюджетна система є сукупністю бюджетів всіх територіально-адміністративних одиниць і складається з двох ланок: державного бюджету і бюджетів місцевих органів самоврядування.

Головну роль виконує державний бюджет, за допомогою якого центральні власті акумулюють в своїх руках основну частину національного доходу, який перерозподіляється через фінансову систему. Система місцевих бюджетів також визначається державним устроєм і відповідним адміністративним розподілом. Місцеві бюджети відособлені і функціонують автономно. Вони складаються, затверджуються і виконуються відповідними місцевими властями і формально не пов'язані з державним бюджетом. Проте насправді має місце залежність місцевих властей від центрального уряду. Ця залежність обумовлена дефіцитами місцевих бюджетів і має в різних країнах свої особливості.

У федеральних державах бюджетна система включає три ланки: державний (федеральний) бюджет, бюджети членів федерації і місцеві бюджети. При федеральному бюджетному устрої, як і при унітарному, кожна ланка функціонує самостійно.

Місцеві бюджети своїми витратами і доходами не входять до бюджетів членів федерації, а останні – у федеральний. Розподіл і закріплення функцій, а також доходів і витрат між окремими властями і ланками бюджетної системи здійснюється на основі законодавчих актів.

Витрати бюджетів членів федерації пов'язані із здійсненням економічної і соціальної діяльності, наданням фінансової допомоги сільському господарству і окремим галузям промисловості, із функціонуванням адміністративного апарату, органів правосуддя, поліції.

Функції місцевих органів влади, склад доходів і витрат їх бюджетів залишаються в умовах федерації такими ж, як і в унітарній державі.

Відмінності в характері економічних проблем, з якими стикаються ті або інші регіони, обумовлюють і різні підходи до їх вирішення в зарубіжних країнах. Ними використовується обширний арсенал прямих і непрямих засобів державної дії, серед яких важливе місце належить специфічним бюджетним механізмам. Останні з певною умовністю можна підрозділити на дві основні групи: нормативно-розрахункові методи і особливі бюджетні режими. Потрібно пам'ятати, що проблеми розвитку депресивних і відсталих територій нерідко ефективніше розв'язуються шляхом встановлення особливих бюджетних режимів.

4. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Перелік практичних занять за темами дисципліни наведено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1.

Перелік практичних занять

Тема	Назва	Характер заняття	Необхідні приладдя
Бюджетний процес та бюджетне планування	Складення плану збалансування бюджету (4 години)	Імітаційні вправи	Калькулятор
Організація виконання бюджету	Складення схеми документообігу з мобілізації доходів та сплати витрат місцевих бюджетів (4 години)	Імітаційні вправи	Калькулятор

5. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

5.1. Контроль поточної роботи здійснюється шляхом захисту контрольних завдань з індивідуальної тематики.

5.2. Підсумковий контроль здійснюється шляхом екзамену.

6. КОНТРОЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

(50 варіантів)

Контрольне завдання є обов'язковою формою перевірки стану вивчення теоретичних питань з дисципліни. Виконання контрольного завдання передбачається у формі написання та захисту реферату за однією із запропонованих тем. Вибір теми реферату студентом проводиться відповідно до його порядкового номеру у списку академічної групи. Обсяг реферату має складати не менш 15 стандартних аркушів (формат А4). В кінці реферату потрібно обов'язково зазначити список використаної літератури. Реферат подається на перевірку викладачеві у встановлені терміни. Виконання реферату є обов'язковим для кожного студента.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Суть і значення бюджету держави.
2. Бюджетна модель України і напрями її вдосконалення.
3. Роль і значення бюджету розвитку в інвестиційній політиці.
4. Сучасні методи бюджетного планування.
5. Склад і структура прибуткової частини Державного бюджету України.
6. Склад і структура витратної частини Державного бюджету України.
7. Основні завдання і функції податкової служби України.
8. Необхідність і становлення органів Державного казначейства України.
9. Напрями розвитку функцій і організаційної структури апарату МФУ.
10. Розвиток Державної Контрольно-ревізійної служби України.
11. Основні напрями діяльності Рахункової палати України.
12. Фінансові органи в зарубіжних країнах.
13. Національний банк України: функції, структура і взаємостосунки з фінорганами.
14. Фінансові служби в міністерствах і відомствах, на підприємствах і в

установах: їх функції, права і обов'язки.

15. Правова регламентація – основа чіткої організації бюджетного процесу.

16. Бюджетна модель суспільства. Проблеми вдосконалення бюджетної моделі в Україні.

14. Особливості бюджетного процесу на сучасному етапі розвитку України.

15. Проблемні аспекти організації бюджетного процесу в Україні.

16. Методи регулювання і збалансування бюджетів.

17. Особливості бюджетного процесу на сучасному етапі розвитку України.

18. Проблемні аспекти організації бюджетного процесу в Україні.

19. Визначення джерел і методів формування доходів.

20. Напрями і принципи фінансування витрат.

21. Органи, які беруть участь у виконанні прибуткової частини бюджету, і розмежування функцій між ними.

22. Роль податкових органів України у виконанні прибуткової частини бюджету.

23. Правова регламентація – основа податкової діяльності.

24. Організація проведення звірок доходів між органами податкової адміністрації і казначейства.

25. Характеристика форм взаємостосунків між Державним і місцевими бюджетами в Україні.

26. Аналіз цифрових даних відносно взаємостосунків між різними ланками бюджетної системи України.

27. Вдосконалення взаємостосунків між Державним і місцевими бюджетами в Україні.

28. Бюджетні трансферти в Україні.

29. Порядок проведення вексельних взаєморозрахунків.

30. Місце обліку виконання бюджету в бюджетному менеджменті.

31. Складові організації обліку виконання бюджету у фінорганізах.

32. Аналіз плану рахунків обліку виконання Державного і місцевого бюджетів в Україні.

33. Облік взаємних розрахунків між бюджетами.

34. Облік бюджетних позик в процесі виконання бюджету.

35. Організація і види бюджетної звітності в Україні.

36. Місячні форми звітності розпорядників засобів про використання

- бюджетних асигнувань і їх характеристика.
37. Склад документів квартальної і річної звітності розпорядників засобів і їх характеристика.
 38. Звітність органів Державного казначейства про виконання Державного бюджету.
 39. Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів.
 40. Вдосконалення бюджетної звітності в Україні.
 41. Органи державного фінансового контролю в Україні і розмежування функцій між ними.
 42. Порядок проведення ревізій і перевірок органами Державної контрольно-ревізійної служби в Україні по поданню правоохоронних органів.
 43. Реалізація результатів ревізій і перевірок, проведених органами Державної контрольно-ревізійної служби в Україні.
 44. Порядок проведення ревізії у фінансових органах.
 45. Контроль за використанням бюджетних асигнувань.
 46. Особливості організації бюджетного процесу в США.
 47. Бюджетний процес в Росії на сучасному етапі.
 48. Аналіз підготовчої роботи, яка передує складанню проекту законопроекту про бюджет (США, Швеція, Росія, Німеччина).
 49. Процедура розгляду і затвердження законопроекту про бюджет (на прикладі двох-трьох держав).
 50. Місце і роль спеціальних органів контролю в управлінні бюджетним процесом (на прикладі однієї держави).

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІКИ.....	4
2 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	5
3 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
4. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	29
5. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	30
6. КОНТРОЛЬНЕ ЗАВДАННЯ.....	30